

FILMENE

MANDEN DE KALDTE HEST

»A Man Called Horse« er en forvirrende film, idet den reklamerer med og i første omgang fanger vores interesse på det, at den (for første gang i filmhistorien?) på videnskabeligt korrekt basis fortæller om indianernes (siouxernes) kultur i begyndelsen af det 19. århundrede, før den hvide mand for alvor slog rod.

Men samtidig fortæller den så en historie om en forfinet, livstræt engelsk lord, som af *tilfældet* anbringes i dette primitive miljø, om hans forviklede vej ind og ud af stammen. Denne historie er nemlig ved nærmere eftertanke mere end blot en romantisk/dramatisk/eventyrlig historie. Den er en myte og hele filmens basis.

Forvirrende fordi forbindelsen mellem etnologi (og man bliver nok skuffet, hvis man stiller med forventningerne den vej) og myte er uskarp, sløret. Men det er muligt ud af virvar'et at udskille det mystiske mønster, der gør filmen interessant, og som hvis det bevidst havde fået hovedvægten, måske ville have gjort den til en stor film.

YDRE EPIK.

Historien starter in medias res, lord Johns fremmedgjorte fugleskydning i det nordvestlige territorium. Han har i 5 år forgæves været på udsigt efter retning i sit liv, erkender han med et slag. Naturen, indser han videre, kan dog måske være helsebringende. Han slår om, træt til døden af sin tilstand, beslutter sig til at rejse. *Nøgen*, i floden, bader han. Præcis da anfaldes han (og hans lille trup af groteske fyldehoder, der lydøst dræbes), af siouxerne, fanges, og udses af høvdingen Gule Hånd til slave, pakhest for stammens fjender. Ydmygende, fejlslagne flugtforsøg og hujende spidsrod i stammen resulterer i en første fysisk udmattelse og psykisk hallucinering.

Den første erkendelse (efter hans og filmens startvise »forskrækkede« afsky ved brutalitetens fremmedhed) vokser næste dag frem, da han drevet til en spids i sin hesterolle skriger det ud: »I'm a man«. Fra da af fører han sig med en vis stolt mandighed, der appellerer til Gule Hånds respekt. Johns kontrastfigur i lejren, den anden hvide indianer, Batise, (der gir den som pauseklovn efter 5 år med flugtforsøg og endelig, hundsk underdanighed), sætter ham på sporet af en vanvittig plan for flugt, som han straks tager til sig. Den går ud på at gifte sig *ind* i stammen via høvdingsens smukke søster, Løbende Hjort, og dernæst at blive høvding, få krigerer til disposition, og så stikke af.

Det viser sig forbavsende nok muligt at gøre det, pigen »spiller op« og ved et shoshone-overfald ser han sit snit til at opræde tappert, tage en skalp. Overmodigt frier han da (et tidligere frieri og Batise's lærervirkosomhed har lært ham teknikken), men tvinges til først at gennemgå solloftet, (»Vow to the Sun«), der atter fysisk-psykisk bringer ham ud i en yderposition, hvor hallucinationerne løber frit.

Hele det store bryllupsritual forløber der efter ideelt, idyl.

Idyllen varer kun kort, flugtplanen hæmmes af hans voksende forelskelse og erkendelsen af ansvar overfor pigen og barnet i hendes mave. Men *tilfældet* vil, at hun, hendes bror høvdingen og Batise dør ved næste shoshone-attack, og John udmærker sig atter ved klarhjernet kampstrategi, han er helten. Men vejen ud spærres endnu engang af ansvarligheden, denne gang i skikkelse af svi-germoderen, den gamle drone, der nu barnløs må se døden i øjnene, hvis ikke John accepterer rollen som søn. Det gør han, men alderen tager hende snart, og sluttelig kan han rejse mod friheden, som planlagt, med en flok krigere, mens stammen iøvrigt begiver sig til andre jagtmarker.

Javel, han rejser, men hvorhen afslører filmen egentlig ikke. Det er vel noget med England, men *stedet* er i virkeligheden ikke så vigtigt. Friheden er nemlig mere end én ting. John tror meget langt hen, at den er en enkel sag, flugt, at en plan er god, hvis den er snedig. Og han klør glad løs med den. Han er ved at spille sine kort for højt et par gange (især da han frier), men hver gang er der én, der er skeptisk. Det er medicinmanden.

INDRE EPIK.

Ritualet er filmens kardinalpunkt. Op til dette punkt har John skudlet så temmelig ubevidst om sin egen skæbne, i en blanding af længsel efter frihed og oprejsning, og forelskelse. Dog er han i erfaring vokset så meget (næret af samtalerne med Batise, hvis overfladiskhed provokerer hans egen tænk-somhed, og ikke mindst af, at han har levet tæt på »det fremmedartede« og forstået dets lovmæssighed), at han erkender alle mennesker som lige. Han er nu moden til at vende blikket indad, anskue hændelserne i sit liv som *skæbne*. Teltet hvori ritualer skal finde sted er rundt som solen, og ligeledes er indianerne i det placeret rundt langs væggene. Under monotont, tungt paukespil føres John ind i dette symbolske miljø (efter indledningsvis at have stået nøgen i solens smertende lys i 24 timer), der formelig oser af skæbnefornemmelse. Som ved de europæiske frimurer-ritualer skal kandidaten nu først overfor medicinmanden (seniorvagten), høvdingen (juniorvagten) og de øvrige krigere (officererne) redegøre for grunden til, at han ønsker optagelse. Herved tvinges han til at fortolke sit eget livsforløb op til nu, og situationens fortættede alvor kræver sandhed. Efter denne optakt begynder den egentlige prøve, der som oftest (aldid?) er således indrettet, at den ligegyldigt, hvor forberedt på hvadsomhelst aspiranten selv syntes han måtte være, vil virke som et chok på ham, oftest (aldid?) forårsaget af overordentlig fysisk smerte. Dette forløb er et udtryk for dyb viden om ydre og indres uløselige forbundethed, og om at det er i yderpositionerne, nulpunktsituationerne, hvor mennesket, frataget alle materielle støttepunkter, står midt mellem liv og død, tvunget til at anerkende disse to størrelses integritet, at *det er*

i stand til at fortolke sig selv ind i en frugtbar universel tilværelsesmodel.

Efter at kameraet anticiperende har registreret Gule Hånds (pro) og medicinmandens (contra) tavse væddemål om Johns sjæls styrke og redelighed (»Vil han bestå prøven eller ej?«), går medicinmanden med guaruens vidende smil frem mod John og borer først med grum professionalisme to ørneklør ind i hans brystmuskler. Allerede dette er tydeligvis stærkere end noget, John har forestillet sig. Derefter stikker medicinmanden på samme langsomt eftertænsomme vis to benstykker gennem hans brystmuskler. Fra et (sol) rundt hul i teltets tag, hvorigenem solen vælter ned, nedsænkes nu to løkker, og idet paukerne afløses af skingre fløjter, hæves John med benstykkerne som kroge under umenneskelig smerte op mod hullet, op mod solen, op mod Gud, Wakantanka. Og hængende således, som om det ikke skulle være nok, drejer 3-4 krigere ham rundt i luften med deres spyd. I dette punkt sker pludselig, eksplosionsagtigt brydningen mellem ydre og indre, de smelter sammen i ordet »Jesus«, som John skriger ud. Trylleformularen er fundet, og kameraet glider nu fra registreringen af den ydre symbolske cirkel over i en registrering af Johns indre cirkel. Han har fundet sin Gud og altså sig selv. Det er i fuld overensstemmelse med tingenes orden, at det ikke er Wakantanka, indianernes navn for Gud, han anråber, men det navn han kender fra sit eget egentlige miljø, England, den europæiske virkelighed. Wakantanka og Jesus er nemlig blot forskellige pronominer for samme sag, to former dækkende samme indhold.

I en række *arketypiske* billeder passerer Johns liv nu revy for hans og vore øjne. Først ørnen, kraft og styrke, dernæst Katakanka (»Spirit Buffalo White«), symboliserende renelse, frihed for sindets lænker, ydmyghed. Og så ser John sig selv, klædt i jægerdress, stående overfor sit alter ego, Gule Hånd (iført af sin pragt, hest og fjertøj), som tydeligvis er ham suverænt overlegen. I det efterfølgende billede ses John stående ubevægelig op mod en orkanagtig blæst, der river al fernissen af ham (den degenererede jægerjaket). Således klædt nøgen af til skindet indtræder den store hvidhed, tomheden, *sandhedens øjeblik*. Og i smuk slow-motion er han nu i stand til (i et stærkt symbolsk vandløb) at løbe hen mod Løbende Hjort. Nøgne og lykkelige omfavner de hinanden, alt mens de telepatisk tavse fortæller hinanden, at de ved, han engang må rejse, at de må skilles, men at det ikke skal slå nogen skår i glæden, fordi det har rod i nødvendigheden. John er renset og genfødt og kan begynde at leve sit liv.

Medicinmanden, der som vi, har fulgt udviklingen, er tilfreds, og John sænkes ned på jorden igen. I næste billede ligger han, indbundet i bandage, men inderligt tilfreds, foran det hvide bryllupstelt og snakker med Batise. »Rype« hvisker han med et overbærende fjernt blik. Batise kan ikke vide, hvad han mener, men det er den samme fugl, han trist i filmens indledningssekvens erkender at have jaget i 5 år, blot er navnet et andet i Amerika. Den står for ham som symbolet på hans tidligere passive, afventende forvirring m.h.t. hvad tilværelsens bestemmelse med ham mon kunne være. Men nu er dette stadium definitivt tilbagelagt.

LITTLE FREEDOM.

Alt er nu klart til brylluppet. Løbende Hjort, som på tilsvarende vis har forberedt sig til begivenheden (hun har i et par dage svedt, bedt og sunget for at rense sig), føres af sin bror Gule Hånd til John og det hvide bryllupstelt. Vielsen finder sted og efter en vidunderlig bryllupsnat, hvor hun hengiver sig fuldt og helt til John, lever de i lykkelig, harmonisk samdrægtighed.

Nogen tid efter brylluppet fanger vi dem i en romantisk situation ved floden. John hvisker »Little Freedom, du gør det svært for mig«. »Little Freedom?« spørger hun. »Ja, du er Little Freedom« svarer John. »Inaku« (moder) replicerer hun forventningsfuldt spørgende. »Du er en del af mig nu, hvor jeg end går, vil du være med mig, altid«. »Ohiniya« (to sjæle i ét) konkluderer hun lykkeligt.

At John just i deres lykkes toppunkt dør Løbende Hjort Little Freedom forekommer, holdt på det ydre plan, en beskidd streg. Hun defineres derved som et stykke »udbryderværktøj«. Men det fremgår tydeligt af situationen og filmen iøvrigt, at Johns forhold til hende betyder mere end som så.

Stedet, som filmen iøvrigt, er sløret og fundamentalt tvetydigt. For nok er det umiddelbart forståeligt, at John siger, at hun er en del af ham nu og altid (hun er gravid med ham), men set i sammenhæng med hans umiddelbart foregående navngivning af hende synes det acceptabelt at tolke situationen udover det konkrete udtryk for parrets lykke – det er den også – ind i et større mytologisk mønster. Samtalen afslører nemlig, at John nu efter ritualer for alvor har indset, hvor stor en rolle Løbende Hjort spiller i den frigørelsesproces, han oprindeligt troede han var så temmelig alene om. Derfor er stedet en konsekvent markering af en station på Johns frigørelsesvej. Han er blevet sig eros' sande betydning og nødvendighed bevidst. Eros personificeret i en forløsende kvinde er en kendt figur i europæisk digtning, således kan Løbende Hjort ses som en parallelfigur til Hermine i Hermann Hesse's »Steppenulven«. Som denne må også hun dø til sidst, for frigørelse er i sin mystiske kon-

sekvens en ensom vej. Umiddelbart forekommer hendes død uheldigt tilfældig, men set således med et generelt episk mønster for øje er det muligt at tolke dette – som andre tilfælde – ind i en meningsfuld helhed. Om John forstår Guds plan med sig så vidt, er i filmen uklart. Men set fra den »guddommelige« synsvinkel bliver døds scenen med John konfirmation af kærlighedspagten (»Ohiniya«) ægte tragedie. Døden er logisk, nødvendig, og Little Freedom er virkelig med ham, i ham, da han rejser. At han rejser bliver da også rimeligt, han har nu engang rod i den europæiske virkelighed. Selv ikke Richard Harris' dårlige spil kan tilsløre, at nu er John en mand med en skæbne, og at det, der engang var simpel flugtplan, nu er blevet guddommelig erkendelsesvej.

Karakteristisk for mengens kunst, der handler om frigørelsen og dens dialektiske art, er det, at den stopper op, når den basale erfaring er gennemspillet. Sådan er det også her.

Men noget kan man da forstå om »frihedens rige«, ved at se på indianerne selv, specielt Gule Hånd. I hans skikkelse er de positive kræfter klart samlet. Han er rolig, værdig, stærk, snarrådig, en stolt og smuk mand, der er sig frihedens religiøse bundethed bevidst. Han handler i et ordnet univers. Da hans squaw svigter ham (just i Johns bryllupsceremoni) for en tidligere husbond, ved han straks, hvad han må: dø den tapre død. Og uden at vakle bereder han sig derpå, beder om styrke til at møde den på rette måde. I denne »traditionelle« handle måde ligger der som bund en dyb erkendelse af liv og døds nære slægtskab: når kærligheden dør, dør livet. (Batise forstår intet af dette, priser blot John for hans held, nu kan han blive høvding. Kort for hovedet svarer John: »Har du da intet lært i de 5 år?«). Denne cykliske livsopfattelse ser vi også eksemplificeret hos de gamle kvinder, der, når de blir barnløse, skrigende men usentimentalt hugger en finger af, og venter på døden, som de, når vinteren kommer, må møde alene. I korte, overtonende billeder rundt om i filmen anskueliggøres de samme ting i opfattelsen af dyr og natur; årets rytme og dyrenes

Richard Harris i »Manden, de kaldte hest«.

varslen og foregriben af den grumme og smukke død, sætter afspejlende mennesket ind i en universel sammenhæng.

Man kan undre sig over interessen for de »primitive« indianere lige nu. Dertil er der (meget kort) to ting at sige: At den mere visionære del af ungdomsoprøret, i sin søgen efter alternative politisk-metafysiske ordninger, hos indianerne har fundet dels en ideal social organisationsform, stammen, dels en jordnær, kosmisk metafysik, der forsøgsvis og som symbol kan holdes frem mod den vesteuropæiske, dekadent-schizofrene livsopfattelse, hvorfra bl.a. døden er blevet udstødt som en sjofelhed.

Groft sagt er det det samme, indianerne i USA selv forsøger i deres frigørelseskamp, at forbinde politisk bevidsthed og (hensygnende) religiøsitet.

Noget lignende må have foresvævet Elliott Silverstein, da han gik i gang med sin film. Men nogen eller noget er kommet imellem, for filmen burde jo rettelig efter sit indlæg have heddet og været »Vow to the Sun«. Men det blev altså »kun« til det pittoreske »A Man Called Horse«.

Peter Kirkegaard og Oluf Gandrup.

■ A MAN CALLED HORSE (MANDEN DE KALDTE HEST), USA 1970. DISTRIBUTION: National General. PRODUKTION: Cinema Center. En Sandy Howard produktion. PRODUCER: Sandy Howard. ASSOCIATE PRODUCER: Frank Brill. PRODUKTIONSELDERE: Robert Beche og Gilbert Kurland. INSTRUKTØR: Elliott Silverstein. MANUSKRIFT: Jack DeWitt efter novelle af Dorothy M. Johnson. FOTO: Robert Hauser. FARVESYSTEM: Technicolor. FORMAT: Panavision. KLIP: Philip Anderson. PRODUKTIONSTEGNER: Dennis Lynton Clark. ARKITEKT: Phil Barber. DEKORATION: Raul Serrano. SPECIELLE EFFEKTER: Federico Farfan og Tim Smythe. MUSIK: Leonard Rosenman. KONSULENT (vedrørende indiansk musik og dans): Lloyd One Star. KONSULENT (vedrørende Stoux-sproget): Olive Pretty Bird. KOSTUMER: Jack Martell og Edward Marks. TONE: Rafael Esparza. INSTRUKTORASSISTENT: Terry Morse, Jr. 2nd UNIT INSTRUKTØR: Yakima Canutt. MAKEUP: Richard Cobos og Frank Griffin. MEDVIRKENDE: Richard Harris (JOHN MORGAN), Dame Judith Anderson (BUFFALO COW HEAD), Jean Gascon (BATISE), Manu Topou (YELLOW HAND), Corinna Tsopei (RUNNING DEER), Dub Taylor (JOE), William Jordan (BENT), James Gammon (ED), Edward Little Sky (BLACK EAGLE), Lina Marin (THORN ROSE), Tamara Garina (ELK KVINDE), Michael Baselion (HE-WOLF), Manuel Padilla (LEAPING BUCK), Iron Eyes Cody, Richard Fools Bull og Ben Eagleman (MEDICINMÆND), Terry Leonard (STRIKING BEAR). LÆNGDE: 115 min. DANSK UDLÆJNING: Athena. DANSK PREMIERE: Palladium 22. 6. 1970.

JAGTEN PÅ WILLIE BOY

Syd-Californien, 1907. I Morongo-reservatet lever de sørgelige rester af Paiute-indianerne, engang et stort og frit folk, nu afsondret og underkøbt af de omkringboende hvide, forsømt af myndighederne og skrupeløst udnyttet af whiskykræmmere. Indianerne tåles, så længe de kender deres plads underst og holder sig for sig selv dér. Men en af dem, Willie Boy, vil være sin egen herre. Det kan hverken hans egne eller de hvide finde sig i, og han må gå under.

Willie Boy har i selvforsvar dræbt sin pige Lolas far, og han er nu sammen med Lola på flugt fra sheriffen Cooper og hans brogede skare af hjælpere. Cooper selv er en indesluttet natur, en sær blanding af selvsikkerhed og ubeslutsomhed, af moden kløgt og indolent toughness. Han forlader truppen for at være sammen med reservatets kvindelige læge, en fin dame østfra, der idealistisk og let patroniserende har taget indianernes parti.